

pán a fényes előadásra tekint s pusztá rhetorikai gyakorlatokkal kívánja a „nagy közönséget“ tanterembe csalogatni. A körlevél oly egyetemek alapítását hangsúlyozza, hol nem a blasirt közönséget szórakoztatják, hanem tanulókat nevelnek. Ez az eszme anynyira jelentékeny, hogy ha e szempontból kiindulva akartak volna versenyezni a szabad egyetemek az állami intézetekkel: hatásuk kétségkívül a legáldásosabb, hogy ne mondjuk, korszak-alkotó lehetett volna Franciaországban.

Azonban emez egyetlen egyszer felcsillámló alapelv helyett százszor találjuk az egyház erkölccstanát és tudományát az állami intézetek moráljával és tudományos tanaival szembeállítva. Nem czélunk ez elvek tüzetes vitatásába kocsátkozni: csak megjegyzést akarunk tenni. Vagy öszhangzik e szabad intézetek erkölccstana az államével vagy nem? Ha igen: merőben fölösleges valami másnak adni ki; de ha nem: akkor ez egyetemek retrograd eszmék zászlótartóivá szegődnek, s még csak a poitiersi egyetem disputatióira sem kell gondolnunk, hogy bennök egy egy darab középkort lássunk — külön szervezettel, sajtószerű és az államével diametrál ellenkező világ-nézettel. Mert míg ma a mívelt állam-társaság a „Si fractus illabatur orbis“ elvet önérzettel hirdeti: ezek az úgynevezett szabad egyetemek az önmegalázódás tana hű képviselőit faragják kétségbeejtő jelszavakkal: „Quid sum miser tum facturus. Quem patronum rogaturus!“ Ám a 19-ik század szájába illő ama jelszóról csak azok nem akarnak tudni, kik ma is az Athanasius-féle „contra mundum“-ot hangsúlyozzák. Hányan vannak az ily egyetemek alapítói közt, a kik nem akarják tudni, hogy a nemzet kebelében élő egyes egyén csak egy csöpp, mely egyesülhet ugyan ezer meg ezer homogén társával: de minél többen egyesülnek, annál biztosabban vár rájuk az a sors, hogy csermelylyé válva, beleszakadjanak a nemzeti míveltség nagy folyamába, melyben a heterogen elemek felbomlanak, vagy ha felbomlani nem bírnak, a fenékre szállva, iszapba temetkeznek.

Felméri Lajos.

A muzeum-egylet 1878 Márczius 21-kén tartott közgyűlésén előterjesztett jelentések:

1. Elnöki megnyitó beszéd.

Tisztelt Közgyűlés!

Midőn először teljesítem közgyűlésen az elnöki tisztet, meg nem érdemelt kitüntetés következtében; kell, hogy kegyeletesen felidézzem emlékéit az egylet mindenképp első elnökének, annak, ki a muzeumnak nemcsak lételére folyt bé kipótolhatlanul, hanem elnöki székének díszét is kölcsönözött igaz hazafiságának tündöklő fényével,

és szellemének hátra hagyott nyomdokait követhetni bárki is szerencséjének tarthatja: törekvéseinek tárgya az édes haza, eszköze a nemzet művelődése levén.

A felidézett emlék hasson át tisztelt Közgyűlés, midőn a boldogult Mikó Imre által oly hön szeretett és ápolt egyesületünk ügyei felett tanácskozunk; abból merítsünk erőt a munkára, a küzdésre, ha hazánk és nemzetünk borus jövője még a lételé iránt is kétséget támasztana.

A muzeum-egylet haladásának irányát is jelölve találjuk elhunyt elnökének közgyűléseit megnyitó beszédeiben. Ő a muzeumot a szellem élés kamrájának, élő tudomány forrásának tekinté, és kezeség volt neki a nemzet erkölcsi súlya, lelki képességei, multja, nemzeti önérzete, hogy hivatását felfogva, ezer éves életfájának megvagdalt ágai helyett oly izmos ágakat hajt, melyek nemzeti életét új századokra biztosítják, — e nagy és távol célhoz az útnak a tudományt, eszközöknek a tudományos intézeteket tartván.

Rajtunk a sor tehát a letett alapon a kimutatott irányba haladva, a kívánatok valósításához kitartó buzgalommal, lankadatlan munkássággal járulni, hogy teljesülhessen az egyesület alapítóinak az a célja is, mely az egyesület tudományos testületté kívánta alakítani. A végre indítványozza a tisztelt Közgyűlésnek az igazgató választmány az egyesületi szakosztályok megújított szervezését, ezzel kívánván a tudomány magas érdekeihez mértén üdvös tevékenységre tért nyitni, módot nyújtani. Ez által az egyesület szellemi tevékenységének emelésére meszsze kiható lépést tesz, remélvén, hogy akarat és tehetség, buzgóság és ügyszeretet, erejéhez mértén nyújtott anyagi segélyvel, nem csak tanubizonyyságot teend az egyesület virágzó létéről, hanem körébe fogja vonni az újabb nemzedéket is, mely kell, hogy egykoron az örökséget átvegye, mely kell, hogy igazolja a jövőről alkotott hitet, hiszen a nemzetek a lételért való küzdelemben a szellemi téren nyerhetik csak az eszközöket, melyekkel azt az anyagin kivivhatják.

A szakosztályok munkásságukkal mily nagy kört fognak felölelni, az az azokban résztvevőtől függ, de kívánatos, hogy a művelés alá vett tér felosztásában egy bizonyos arány meglegyen; a tudomány minden ága nyerjen erős és számos képviselőt, mert a hazai művelődés érdekében egyik mint másik szükséges: történelemből nyerünk bölcsességet, lelkesedést; természettudományokból mélységet és éles elműséget, és az erdélyi részek művelődés történetében egyesületünk működése csak úgy hagyhat üdvös, tartós nyomokat, ha a meglevő erőket egyesíti célban és akaratban, érdek- és munkásságban.

Az igazgató választmány jelentéséből fog értesülni a tisztelt Közgyűlés a mult évben általa véghezvittekről, és a teendő más jelentésekből meggyőződhetik az egyesület vagyona állásáról és a muzeumi könyvtár és gyűjtemények gyarapodása és állapotáról, ezek az illetők

részéről szakadatlan gondozás és a még el nem hamvadt anyagi és szellemi részvét által, előhaladást mindig mutatnak és ez mindnyájunkra nézve, kik az egylethez tartozunk, bizonyára megnyugtató.

Fogadja a tisztelt Közgyűlés hazafias üdvözetemet azon kívánságom kifejezése mellett, hogy a jövő hozza meg mindazt, mit az erdélyi muzeum-egylet folytonos virágzására nézve kívánatosnak tartunk. — A közgyűlést ezennel megnyitottnak nyilvánítom.

2. Titkári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Ha az igazgató választmány egy egész évi működéséről nem terjeszt a t. közgyűlés eleibe valami nagyon hosszú és tartalomdús jelentést, ennek két oka van. Egyfelől régi szokás szentesítette elvet követve, a valódi tényleges működés említésre méltó adatairól, a menyinyiben a pénzkezelés és a gyűjtemények szaporítására és rendezésére vonatkozó intézkedések körébe tartoznak, külön jelentéseket terjesztenek a pénztárnok és az illető gyűjtemények őrői a t. közgyűlés eleibe, másfelől ügyeink elintézése csaknem husz évi gyakorlat által tökélyesen tisztázott szabályaink és útasításaink értelmében oly rendszeresen foly, hogy szorosan véve az igazgató választmánynak rendszeren nem is kellene egyebet jelenteni, mint hogy a lefolyt évben is hűségesen követte mindenben az alapszabályok és közgyűlési határozatok irányadó útasításait, a mint a t. közgyűlés asztalára letett ülési jegyzőkönyvek határozatról határozatra ki is mutatják.

Hiszen az igazgató választmánynak, mint ilyennek, egyletünk működésében manap csupán ellenőrző szerep jut. A kezdeményezés a teendők egyes ágaiban természetesen azokat illeti, a kik tüzetelesen foglalkoznak velök, és örömmel jelentheti, hogy e tekintetben még soha se állott bé annak a szüksége, hogy az igazgató választmány maga ragadja a kezébe a kezdeményezést. Az egylet tisztviselői és azok az egyetemi tanár urak, a kik a muzeum gyűjteményeit kezelik, a legnagyobb elismerésre méltó szemességgel és gondossággal azon vannak, hogy a hol javítani, bővíteni, újítani kell, kellő idején terjeszszék arra vonatkozó javaslataikat az igazgató választmány eleibe, valamint hogy az igazgató választmány is mindig a legkedvesebb kötelességének tartotta, a legelőzékenyebb készséggel teljesíteni minden kívánalmat, a mely az egylet és a muzeum javára és érdekében tudomására jutott, ha módjában volt.

Ez ellenőrző és igazgató működésében az igazgató választmány a közelebb eltölt 1877-ik évben 13 rendes ülést tartott, a melyekből a felvett jegyzőkönyvek 171 határozatot mutatnak ki, a melyek

közül mint nem csupán folyó ügyekre vonatkoztok a következők érdemének külön felemlítést.

A Januarius 13-kán tartott ülés 5 számú határozata.

A muzeum-egylet tudva levőleg főképpen a ma már csak mint Magyarország erdélyi részei szereplő, volt Erdélyország tüzetes ismertetését tette tudományos működésének czéljává. E honismertetés vezérlett gyűjteményeink beszerzésében és gyarapításában, erre vonatkozott az egylet irodalmi munkássága is, még pedig közelismerést kivívott sikerrel, ha működésünket abból a szempontból ítéljük meg, a melyre a tiszta tudományosság helyezkedik, a mikor törekvései egyedüli végczéljául csupán a tévedések eloszlatását, az igazság kiderítését, az ismeret és tudás terjesztését és gyarapítását, szóval a szellemek felvilágosítását tűzte ki. Ha e szempontból indulunk ki, természetesen nem akadhat előnkbe kérdés az emberi ismeretek bármely ágában, nem juthat érzékelésünk körébe tárgy akár a természetben akár az emberi munkásság terményei közt, a mely érdekörünkön kívül eshetnék, a melyet figyelmen kívül hagyhatnánk. Mindent meg kell vizsgálnunk, mindennel meg kell ismerkednünk; leszé nekünk vagy másnak valami számba vehető haszna abból, a mit mivelünk, nem jó kérdésbe.

Ám a „nisi utile est quod facimus“-féle elv mindazonáltal méltányos követeléssel lép fel. Hogy működésünket megkezdhessük és folytathassuk, egy ország segélyét vettük igénybe, czéljaink elérhetésére segítségül hívtuk országszerte a hazafiak anyagi áldozatkészségét; méltán követeli tehát az ország tőlünk, hogy lássa valami közvetlen, anyagi hasznát is működésünknek.

E követelés méltányos voltát elismerve határozta el az igazgató választmány, hogy tudományos gyűjteményei mellett állít bé egy gyakorlati irányu külön gyűjteményt azokból az anyagokból, a melyeket Erdély földje nyújt az iparnak és művészetnek feldolgozásra, még pedig egyelőre a legfontosabbakon kezdve egybe gyűjti az ipar és művészet czéljaira felhasználható áradékokat. Tartozunk ez alkalommal annak is fentartani az emlékéit, hogy e gyűjtemény eszméje gróf Schweinitz Gyulától származik.

A jellemzett gyűjtemény alapítására az első lépések megtörténtek, és ha ez idő szerint kevés is, de már van eredménye. Nagy vállalatba fogtunk ezzel. Végczélunk, a melyet magunk eleibe tűztünk az, hogy e gyűjteményben ne csak azt láthassa mindenki, hogy miféle ásatag anyagokkal kínálkozik Erdély földje az iparnak; hanem azt is, hogy az illető anyag melyik vidéken, mily helyen, mekkora mennyiségben található, mily munkabérekre, élettési viszonyokra, közlekedési eszközökre kell és lehet számítania annak, a ki az illető anyagot valamely iparvállalat alapjául akarja felhasználni, és végre, a mennyire csak lehetséges mutatványát azoknak a készítményeknek is, a melyeknek az illető áradék anyagja lehet.

Egy más igen fontos határozata az igazgató választmányának ma mint indítvány fog a tisztelt közgyűlés eleibe kerülni.

Még igen élénk emlékezetében lehet az egyesület t. tagjainak, hogy a muzeum-egyesület, az alapszabályai 43 és 45 §§-kei rendelkezéseinek megfelelni akarván, a maga kebelében két szakosztályt alakított, hogy e szakosztályok gyűléseket tartottak, nyilvános felolvasásokat rendeztek, és működésük eredményeit az akkor folyamatban volt évkönyvekben közzé is tették. Ez így folyt egészen 1872-ig. Ekkor új korszak kezdődött a muzeum egyesületre nézve a kolozsvári kir. tud. egyetem alapítása által. A kormányval akkor kötött szerződés, a mely a muzeum gyűjteményeinek állandó helyiséget, az egyesületnek pénzbeli segílyt sőt a természettudományi gyűjteményeknek örökül kiváló szakférfiakat szerzett, mélyre ható befolyással volt az egyesület életére. Kilátás nyílt, hogy anynyi tudományos munkaerő, a mennyit az egyetem Kolozsvárra gyűjtött, ha behelyezkedik a muzeum-egyesület által már előkészített talajba, itt, a muzeum-egyesület kebelében, oly pezsdülő tudományos élet fog megindulni, hogy a hazai büszke fog lehetni az újonnan teremtett tudomány egyetem székhelyére mint a tudományos teremtés ragyogó gyúpontjára.

Önkénytelenül ötlenek az embernek eszibe a költő szavai:

„Es wär' zu schön gewesen, es hat nicht sollen sein!“

Ki, mi volt az oka, hogy nem történt így? Mindnyájan és senki; ezer körülmény, tehát egy se! Ha lehetne is, most már késő volna az okokat és okozókat keresni. De számolnunk kell a ténnyel, hogy a muzeumi szakosztályok, mintegy várakozó állásba helyezkedvén megszűntek működni és gyűlésezni, és ez alatt a muzeum-egyesületen kívül megalakult a kolozsvári orvos-természettudományi társulat, a mely csak hamar igen élénk és figyelemre méltó tudományos működést fejtett ki. Éppen sikeres volta tudományos működésének tette figyelmessé az orvos-természettudományi társulatot arra, hogy nem vagyunk oly sokan és nem vagyunk oly gazdagok, hogy még az ugyanazon úton ugyanazon célra törekvők is külön csoportokra válhassanak. Elhatározta tehát, hogy a kezdet sikerei biztosítása és rendszeres tovább fejlesztése céljából szövetséget ajánl a muzeum-egyesületnek.

Az igazgató választmány, a mint illik, a lehető előzékenységgel fogadta a tett ajánlatot, megkezdődött az eszmecsere a közreműködés mikéntjére nézve, és eredménye lett az a javaslat, a melyet ma az igazgató választmány e tárgyban fog a t. gyűlés eleibe terjeszteni.

A mi a lefolyt év működéséből még e jelentés keretében tartozik, már nagyon röviden mondható el.

A muzeum a múlt évben három tárlaton vett részt. Előbb földtani gyűjteményünk tárgyaiból egy kiválóan érdekes sorozat lett

bemutatva a Bécsből Budapestre lerándult német geológoknak, másodszer a kolozsvári jótékony nőegylet által mult év Decemberében rendezett iparműtörténelmi tárlaton vett részt az egylet részint kiállítványokkal, részint avval, hogy tisztviselőinek a jótékony cél iránti tekintetből megengedte a rendezésben való közreműködést és a muzeumi gyűjtemények szekrényeinek felhasználását; végre igen szép kiállítványokat küldöttünk fel a párisi világtárlatra.

Minden egyéb igazgatási folyó ügyek elintézése volt.

Nem szabad azonban itt megfelejtkoznünk az egyleti működés azon ágáról, a mely semmi külön jelentés tárgya nem lehetvén, itt kell, hogy lelje helyét. Értjük az irodalmi működést.

Az egylet kiadványaiból a mult 1877 évben 23 nyomtatott ív jelent meg, a melyből 11 ív esik az „Erdélyi Muzæum“-ra, 12 az évkönyvre.

A ki e kiadványokat csak némi figyelemre méltatta, lehetetlen észre nem vennie, hogy tartalmuk túlnyomólag, csaknem mondhatni kirekesztőleg természettudományi; a történelmi elem és éppen úgy a nyelvészeti és szépirodalmi alig szerepel. Ismét csak egy tényre utalunk, a melyhez nem kötünk semmi magyarázatot, semmi elmélkedést. Vannak dolgok, a melyek elég világosan beszélnek magokban, csak az nem érti, a ki nem akarja érteni. Annak pedig mi is hijába beszélnének.

Tizenkilencz éve, hogy egyletünk megalakult, tizennyolcz, hogy megkezdte működését, hatodik éve, hogy a tudomány-egyetem megnyílása új befolyások hatásának tette ki. Még él az egylet, még működik; alkotása, a muzeum, gyűjteményeiben évről évre szépen gyarapodik, mennyiségileg és minőségileg növekszik és erősbul; de fájdalom, nem úgy az egylet maga, és ma ismét viszapillantva egy letelt évre, méltó fájdalommal számláljuk meg, hány tagját veszítettük el ez évben egyletünknek, és igazolt borzalommal látjuk, mily ijesztőleg emelkedik az arány évenkénti veszteséinkben. Gr. Béli György, dr. Incze István, Matskási Pál, Nagy Elek igazgató tagok, gr Kornis Gábor, Schütz János, Wagner Frigyes, Zsigmond Elek alapító tagok azok, a kiknek elhunytát kellett bejegyeznünk névsorunkb 1877-ben.

Mily könnyen mond el az ember nyolcz nevet, és még is mennyi fájdalom fűződik e nevek említéséhez, mekkora veszteséget jelez e nyolcz név, kivált nekünk, a kik folyvást érezzük, hogy apad a számunk, és nincs, a ki a leléptettek helyébe vágyakozzék. És mégis, a közt a fájdalom közt, a melylyel a boldogultak nevei eleibe oda jegyezzük a gyászos jelentésű fekete keresztet, biztat minket az az erős hit, hogy a muzeum-egyletnek élnie kell, élnie kell még sokáig, mert még nem fejezte bé munkáját, nem teljesítette még teljesen hivatását, nem vált még feleslegessé. Nehéz idők járnak, és óva intenek, hogy ne hanyagoljuk el azt a kis hajlékot, a melyet

nehéz időkben emelt a nemzet menhelyül azoknak a törekvéseknek, a melyeket ma örömmel látunk diadalmaskodni. Nem szabad ohajtanunk, és nem is ohajtjuk, hogy e törekvések ismét menhelyre szoruljanak; de a meddig tenger lesz és légkörny, addig viharok is lesznek és szélvésznek, addig mindig lesznek hajók a melyek veszélyben forognak — tartsuk tehát fenn a kikötőket és a világító tornyokat, mert nem tudjuk, nem fogunk-e magunk evezni azokban a veszélyben forgó hajókban.

És most t. közgyűlés átengedem a szót tisztelt tisztársaimnak, hogy kiki magáért adjon számot mult évi sáfárkodásáról.

FINÁLY.

Az erdélyi muzeum számára f. év január és február havában beérkezett adományok:

I. Könyvek: Gr. Eszterházy Kálmánné, gr. Bethlen Paulinától; költészettan és történet nők számára, Budapest, 1878. Özv. Nagy Ferencznétől Kalendari Romaneszk 1803. Cibin, 1803. Borbély Sámuelről, Szilágy, hetilap, I. évf. Zilah 1877. Bükk Lászlótól Toppeltinus, origines et occasus Transilv. Viennae, 1762 Sr. és Itinerarium Ath. ad veritatis viam. Passavii, 1810 12. A m. képviselőház irodájától, A vallás és közokt. miniszterium jelentése a közoktatás állapotáról 187⁵/₆-ról, Budapest, 1877. Jelentés a budapesti és kolozsvári tanárképezdekről, Budapest, 1877.; A m. korona országainak zárszámadása az 1876 évre, Budapest. 1877. Budapest főváros statistikai hivatalától, Budapest halandósága 1874, 1875-ben. Irta Körösi József, Budapest, 1877. A budapesti ker. kamarától, Jelentés a kamarai kerület kereskedelmi és forgalmi viszonyairól 1876-ban, Budapest, 1877. Márki Sándortól, Az oroszok hazánk történetében, N.-Várad, 1878. Höchsmann Jánostól, Die Commandirenden Siebenbürgens in den Jahren 1704 und 1705. 1877. Mediasch. Drottloff és társa szombeni nyomdájától egy nyomtatvány. Jovián Antaltól egy malabári nyelven pálma levélre irt codex. Baranyai Lajostól, Néhai Baranyai Lukács János erd. ref. püspök emlékkönyve és püspökségben megerősítő eredeti oklevele, 1753.

II. Régiségek és érmek: Vásároltatott 17 régi cserép kancsó, két tányér, két pár porcellán findsa, egy ilyen theás kanna, egy ón tál. A szt. István társulattól egy ezüst emlékérem.

III. Műemlék: Petőfi életnagyságu fejér márvány mellszobra.